

Idyll och orosmoln

S.Stolpe

15-16/5, 2007

Jag har en del personliga minnen av Stolpe. En gng felste han p den s kallade timme till frfogande, ett pfund i det nya gymnasiet 1966. Det hela gde rum i den nya gymnasiebyggnadens charmlsa samlingsal, det vore nrmost frmtet att kalla den en aula, efter skoldagens egentliga slut. Fljden var att ngra avsides boende elever gick i frvg fr att inte missa sina frbindelser hem. Stolpe brusade upp och gav hela auditoriet en prktig utskllning. Var detta sttet att behandla honom p? S smningom lugnade han ner sig. En av de ansvariga lrarna bad skamset om urskt. Mnga elever missade dock bussen vettskrmda av frelsarens utfall. Detta r det enda jag kommer ihg, vad han dremot talade om har komplett fallit mig ur minnet. Ngra r senare felste han vid Humanistiska Frbundets lokalavdelning i Motala. Frsamlingen var betydligt mindre och mognare. terigen har jag ingen aning om vad han felste om. Kanske den heliga Birgitta.

Han frekom flitigt i massmedier under min tonrs tid. Han var en borgerlighetens och bildningens frsvarare och uppskattades drmed i mnga lrarkretsar. Han jmfrdes med sin motpol - Lagercrantz, och framstod drmed som den hetlevrade moraliske sanningsgaren, dock inte med samma tankeskrpa och frmenta intelligens. Hans akademiska karrir ansgs vara ngot av ett skmt. Den gedigna vetenskapliga saktigheten inte riktigt hans gebiet. En fabulerande krumelur i den svenska kulturparnassen. Detta var mina intryck. Sedan for jag ivg frn Sverige under 70-talet, och han fill mig i glmska. Jag frvndades ver att han dog s pass sent som 1996, drygt nittio r gammal. Smtt mirakulst med tanke p hans sedan ungdomens vacklande hlsa.

Memoarverket r en triptyk. Som de flesta memoarverk utgr den frsta delen den mest fascinerande, barndomens och speciellt ungdomens epoker. Ett liv i vardande. Efter ungdomen frblir de flesta liv endast en lng transportstrcka mot dden, och ju hndelselsare, och drmed trkigare fr lsaren, desto barmhrtigare fr den nrmost berrde.

Stolpe framstller sig sjlv som den sunde extroverte grabben, med ett mycket gott och respektfullt frhllande till sina utmrkta frldrar, liksom till sin ngot ldre bror, som han sg upp till. Att sedan fadern helt sonika lmnade familjen strax innan frfattarens studentexamen r ett mysterium, tydligen lika ofrklarligt fr memoarfrfattaren sjlv som fr den flyktige lsaren. Stolpe genomled inga kval eller ngestperioder, vare sig under barndom och uppvxtr. Han uppslukades av lsandet, som vcktes vid mycket unga r av en barndomsbearbetning av det Trojanska kriget utgiven i Sagabiblioteket. Speciellt intresse fattade han fr dess illustrationer, och uppvisade en mycket stor knslighet fr just illustrationer i bcker. Detta gjorde att han stttes bort frn svl H.C.Andersen som Dickens och Thackerays klassiska bcker p grund av de hiskeligt fula mnnskorn som dri var avbildade.

Skolan var vl ett mindre helvete, Sdra Latin var en arkitektonisk horrr tydligen mnad att frtrycka de stackars eleverna. Men skolan skall vara ett litet helvete, ngot som man skall genomlida och vxa ur. Detta r en kontra-intuitiv pedagogisk princip som har varit vl knnd och praktiserad i generationer, men som under senare r ha fallit i glmska. Resultatet

av en sådan gammaldags mangling och spektaklet av kulturpersonligheter som med avsky och vundring sett tillbaka på sina skolor, samtidigt som de utan att röda talar om bildningens fall. Stolpe var väl knappast, som så många andra kulturpersonligheter, en helt igenom lysande elev. Men han tog sig igenom, och skolan främjade inte att släcka hans brinnande intresse för böcker och litteratur, till vilket han gånade alla sina pekrunna tillgångar, utan så snart som möjligt till att ytterligare stimulera detta. Lärarna var på den tiden inte pedagoger utan personligheter och som sådana måste att utöva inflytande på sina elever, vare sig det var medvetet eller ej. Man skall inte förklamma att de flesta nog saknade det brinnande intresset för sina elever som vi nu antaga att vara nödvändigt för en sann pedagogisk grunda, ty vad de brann för var något helt annat. Om det visade sig vara mnet, vilket oftast var fallet, så kunde detta inflytande visa sig vara i enstaka fall mycket vägledande.

Flickor existerade inte i den unge Stolpes värld, tminstone inte i den verkliga prosaiska, utan endast i diktens förtrollade och idealiserade. Dock, så antyder författaren, utan att dröja sig in i detaljer, att han snart skulle ta skadan igen, speciellt i och med 20-talets stora förändringar i mode och hygien.

Att studera på universitetet det hade han redan tjuvstartat med genom att hära Martin Lamms föreläsningar under sin gymnasietid. Han skrevs in i Stockholms Högskola, levde det glada studentlivet, icke lika traditionstyngt, på gott och ont, som det i Uppsala och Lund, och deltog livligt i seminarieverksamheter och blev snart en Lamms gunstling. På den tiden fanns det en uppsjö av tidningar, och därmed möjligheter för en brödmogen publicistisk aktivitet, om inte annat för att inhysa välkomna honorar. Stolpe uppvuxen i en oklanderligt borgerlig miljö ansåg sig dock att leva på proletärförfattarnas materiella nivå. Mycket ligger det i detta, men fattigdom är inte bara en fråga om blygsam konsumtion från dag till dag, men framför allt om kringgådda möjligheter. När det verkligen begav sig fanns reserver och resurser i den Stolpska familjen.

Men utlandet lockade. Tyskvisligt var han uppvuxen och uppfostrad och de franska förknippades med dekadens. Men det var det senare som lockade ynglingen och snart befann han sig i Paris, tillsammans med lexikon stavades sig igenom Prousts långa svit, som vid denna tid var det sista skriket i det litterära Frankrike. Som mögen läsare studsar man till inför denna beklännelse. Vad för frukt kunde man utvinna ur en sådan mda? Knappast någon djupare upplevelse. Dock det vittnar om sväl dristighet som energi, bågge egenskaperna oömliga för en ung man *on the make*. Snart var han förförd av det franska (och en och annan ung fransyska) och det svenska framstod mer och mer som en provinsial ankdamn jämfört med den rikedom den franska litteraturen kunde bjuda.

Han var ambitiös, han hade ett kall - skribentens. Men var han vuxen detta kall? Alltför många är epigoner, oförmodna till egna personliga tankar, och av den arten fanns det många i hans bekantskapskrets, oklanderligt bildade, men förglöpta och tomma. För att vara skribent måste man ha en personlig röst. Går han den gvan? Tvivlet är läsaren välbekant. Är man av det rätta virket, eller är drömmarna dmda att förbli drömmar, orealistiska fantasier utan anknytning till verkligheten.

Ungdomen är oddlighetens tid. Dock är den lika sårbar för krig och farsot som någon annan, ja kanske rentav ännu mera. För krig var han förförd, dock ej från farsoten - i detta fall turberkolosen. Redan som ung tonåring hade hand drabbats, men detta framkom först långt i efterhand där röntgenbilder avslöjade långa infektioner. Men nu var det värre, och värre skulle det

bli. Ett r p sanatorium i Lugano. Mlande bilder manas fram. Palmer och fjll, spegelblanka sjar vid italienska grnsen. Klientelet r internationellt, konversationen metafysiskt och spirituellt. Dden ligger dock p lur, och dess hrjande r blint och slumpmssigt. Den starke och till synes övervinnerlige gr p kn och dr knall och fall, medan den svage kan visa sig vara lngt segare. Stolpe lser som en besatt, s lngt som han orkar vill sga. Ibland blir febern fr hg och han frmr i stort sett inte annat n att plotta sina temperaturkurvor. Behandlingen r primitiv och famlande. Kvveinjektioner i angripna lungor tillhr stapeln. En gng kommer en tysk professor p visit. Han reducerar hela lkarkren till frsynta mss som andktigt str p t infr den store auktoriteten. Det r anden och vitaliteten som fler utslaget proklamerar han. Ingen aktiv mnnska skall tvingas leva överksam, d tar sjukdomen herravldet.

S smningom smiter vr kontrahent, tervnder till fderneslandet, kastar sig in i febril verksamhet. Skriver en roman, startar en litterr tidskrift, i vilken han under allehanda synonym skriver det mesta sjlv. Romanen fr goda vitsord, han etablerar sig som debattr och kulturpersonlighet. Vnsterkant, rstar socialdemokratiskt, finner sig i tidens strmningar.

Dock i ett avseende gr han motstrms. Tidevarvet r det sekulariserade men hans nyfikenhet vckes av religionen. Hans uppfostran var irreligs, som skolpojke fnyste han t den kristna vidskepelse som frkunnades. Inga metafysiska religiösa bryderier hr inte. Brdmogenheten, liksom all brdmogenhet, rrde bara snvt avgrnsade flt. Kan det vara den franska litteraturen som sdde frna? Gide fr att ta ett exempel. Religion och litteratur r intimt frenade, och mycken av den senare har vxt fram ur den frna i vndandes opposition. Sent omsider blir han varse den frnmliga svenska teologin med namn som Nathan Sderblom, internationellt ryktbar men knappast ens kend av den unge Stolpe. Han vistas vid Sigtunastiftelsen, och han gr bekantskap med rsbarnet Dag Hammarskjld, en bekantskap som nstan mognar till vnskap, men drtill r Hammarskjld alltför reserverad, alltför egoistisk i sin altruism och offervilja.

Sjukdomen ger sig till knna igen. Han flyr ner till kontinenten. I Venedig strvar han omkring i feberhetta. En korg firas ner frn ett fnster. I korgen finner han en nyckel. Porten r ppen, i ungdomligt vermod springer han uppfr de vindlande trapporna. En drr p glnt, ljus strmmar ut, och en yppig blondin redo att erbjuda sina sensuella tjnster reser sig frn sin bdd. Dock nr hon blir varse hans elndiga tillstnd, skiftar dessa gonblickligen karaktr till en m moders omsorger. Han bddas ner i hennes sng, den av febern verhettade kroppen svalkas av vta handdukar. Han sover natten i en skkas bdd och hugsvalad avviker han nsta morgon. Drefter tar han frjan till Grekland. Upplever de antika ruinerna. Fortstter genom Balkan upp till Budapest och konfronteras i en gymnastiksal med den mest hnfrande musik, vilket visar sig vara an av Brahms pianokonsserter, vilket blir ett minne fr livet. Vl hemma lter han likt en polygam Adam befrias sig frn mnnga revben fr att kunna avlgsna en frtvnad lunga.

Ett vgval intrffar. Han blir erbjuden att bli kulturredaktr fr Dagens Nyheter. Allt r klappat och klart, endast en underskrift terstr i kontraktet. En sak mste han lova, att inte driva ngon egen linje, speciellt inte en kristen sdan. Detta kan han dock inte g med p, kontraktet bryts, och drmed ett gyllene tillföle till svl frsrjning och exponering. Han flyr med sin hustru till landet, lter bygga en stor villa, och frsrjer sig sedan p frelsningar ute i landsbygden. Man m misstnka en krvande och bildande erfarenhet. Han tvingas lra sig tala medryckande och vnja sig av med akademiska olater i en till frst skrmmande

konfrontation med den djupa obildning som råder i landet. Att läsa en bok är för de flesta ingenting naturligt.

18/5 2007 **Ulf Persson:** *Prof.em, Chalmers U.of Tech., Göteborg Sweden* ulfp@chalmers.se